

A magyar zöldség- és gyümölcssektor helyzete és kilátásai

Berecz Patrícia

Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma,
Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar,
Gazdasági- és Agrárinformatikai Tanszék, Debrecen
berezp@thor.agr.unideb.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Az életmód változása és a táplálkozástudomány világszerte jó alapot teremtettek a gyümölcs- és zöldségfogyasztás növekedésének, amit az alkalmazkodó gyümölcs-termelő és -exportáló országok ki is használnak. Magyarország sajnos nem tartozik ehhez a körhöz. A hazai gyümölcs- és zöldségszektor leszakadt a nemzetközi irányzatokról, sok bizonytalansági tényező közepette keresi a talpon maradás lehetőségeit (Erdész, 2007).

Magyarország EU csatlakozása a vártól kedvezőlenebb hatásokkal járt mindkét ágazatban. Bár a termelést adminisztratív eszközök nem szabályozzák, a kibocsátás szabadon növelhető, mégis a piacnyitással, a konkurencia és az import erősödésével a hazai termelők vesztes helyzetbe kerültek. Az ágazatot érintő problémák enyhítésére a termelői összefogás, a szervezett szakmai munka és a TÉSZ-ek egységes tevékenysége adhat segítséget.

A KAP-reform új, hatéves (2007-2013) költségvetési periódusának éveiben a gyümölcs- és zöldségszektor is jelentős változásokra számíthat. Az Európai Bizottság új ágazati reformtervezetének célja a közös gyümölcs- és zöldségpiac szerzésének egyszerűsítése, a versenyképesség javítása, a piacorientáltság növelése, a gyümölcs- és zöldségfogyasztás élénkítése, a környezetvédelmi erőfeszítések folytatása.

Magyarország nagy várakozással tekintett a piacsabályozás reformja elé, azonban a bizottsági előterjesztés nem igazolta a várakozásokat, mert az új tervezet fontos kérdésekben jelentéktelen változtatásokat tartalmaz, és nem biztosít kellő mértékű plusz forrást az új csatlakozók felzárkóztatásához.

Kulcsszavak: zöldség- és gyümölcs szektor, termelő- és értékesítő szervezetek, TÉSZ

SUMMARY

Changes in people's lifestyles and the emergence of nutritional science have created favorable opportunities for a boom in fruit and vegetable consumption, which have been fully exploited by the adaptive fruit producer and exporter countries. Unfortunately, Hungary is not one of these countries. Affected by a number of uncertainty factors, the Hungarian fruit and vegetable sector has fallen behind international trends, seeking opportunities for survival (Erdész, 2007).

The impacts of the country's accession to the EU have been more adverse than expected. While no administrative measures are used to control production and the increasing competition and import have put Hungarian producers to a losing position. The cooperation producers, the well-organized work of professionals and the coordinated activity of producers marketing organizations may resolved some of the problems affecting the sector.

The fruit and vegetable sector can also anticipate significant changes during the new seven-years budget period of the CAP reform.

With the new drat reform of the sector, the European Commission intends to simplify the common organization of the fruit and vegetable market, improve competitiveness, increase market orientation, promote fruit and vegetable consumption and to continue the environmental efforts.

Hungary has had great expectations concerning the reform of market regulation, but the Commission proposal didn't bear out the expectations, because the new proposal includes insignificant changes in important issues and fails to provide sufficient additional resources for the catching up of the new member states.

Keywords: fruit and vegetable sector, producers' organizations, PO

BEVEZETÉS

A dolgozatom célja, hogy bemutassam a zöldség- és gyümölcssektor helyzetét Magyarországon, különös tekintettel a termelői értékesítő szervezetekre. A zöldség- és gyümölcsfogyasztáson, a termelés volumenén és értékén keresztül felvázolom a szektor jelentőségét, a szektorban rejlő lehetőségeket és problémákat. Kiemelten foglalkozok a termelői értékesítő szervezetek szerepével és szükségességével, hiszen ebben rejlik a szektor jövője. A jövővel kapcsolatban a gyümölcs- és zöldségágazatot érintő reformjavaslatok bemutatásával kitekintést nyújtok a várható változásokra.

A munkám során szakirodalmi feldolgozásra hagyatkoztam néhány statisztikai adat leíró jellegű bemutatása mellett.

A ZÖLDSÉG-GYÜMÖLCS ÁGAZAT BEMUTATÁSA

Az elmúlt évtized mind a világ, mind a magyar zöldség- és gyümölcs-termelésében és -kereskedelmében sok változást hozott. A megváltozott fogyasztói szokások és igények, a fogyasztók jövedelmi helyzete és a folyamatosan változó körülmények miatt átalakult a termelési struktúra, a termelés faj- és fajtaösszetétele, és növekedett a termelés volumene is. A termelés növekedésével az exportigény növekedett. Korábban korlátot jelentett a nemzetközi kereskedelemben a romlandóság és eltarthatóság kérdése, azonban a technológiai fejlődés a csomagolás és a szállítás terén ezt a problémát orvosolta. A korlátok megszűnésével a távoli országok is bekapcsolódtak a nemzetközi kereskedelembé, és ezáltal új piaci szereplők jelentek meg, elsősorban a déli félteke dinamikusan fejlődő országai.

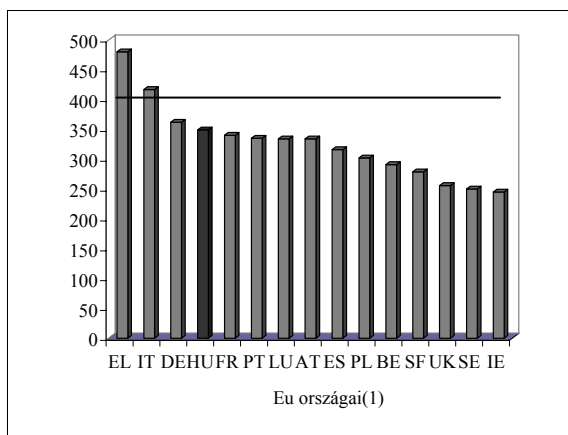
A zöldség- és gyümölcsfogyasztás alakulása

A fogyasztás szerkezete kezd elmozdulni az egészségesebb táplálkozás felé. Ezt jelzi, hogy az elmúlt 10-15 év alatt növekedett az egy főre jutó gyümölcs- és zöldségfogyasztás a világ minden területén.

A világ egy főre jutó gyümölcsfogyasztása átlagosan 61 kg/fő/év volt 2004-ben, ugyanakkor Magyarországon 65 kg/fő/év. Noha ez az érték magasabbnak mutatkozik Magyarországon, mint az átlag, még így is alacsonynak mondhatjuk. Az egy főre jutó globális zöldségfogyasztás 114 kg/fő/év. Magyarország fogyasztása ettől némileg kevesebb, 111 kg/fő/év (KSH, 2006).

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) szerint az egészséges étrendben legalább napi 400 g gyümölcs és zöldség fogyasztása szükséges. Ezt a szintet alig néhány ország éri el csupán (1. ábra). Az Európai Unióban az átlag alig haladja meg a 325 grammot, míg Magyarországon ez 350 g körüli.

1. ábra: A gyümölcs- és zöldségfogyasztás alakulása az EU néhány tagállamában (g/fő/nap)

Forrás: KSH, 2006(2)

Figure 1: Per capita consumption in fruit- and vegetables sector EU countries(1), Source(2)

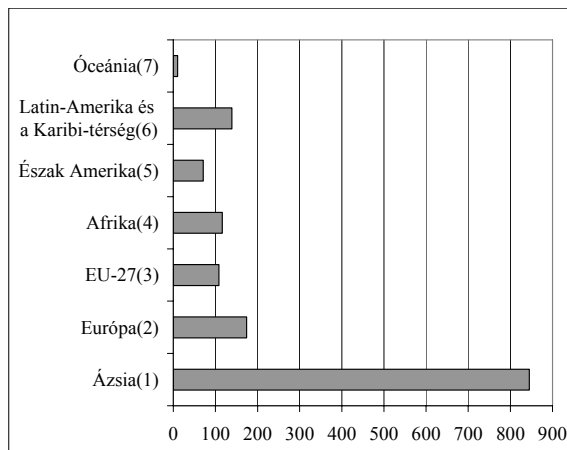
A zöldség- és gyümölcstermelés általános jellemzői

A gyümölcs- és zöldségtermelés a fogyasztásnál gyorsabb ütemben nő. A növekedés oka elsősorban az ázsiai és a déli félteke fejlődő országai termelésének növekedése és a fejlett országok termelési hatékonyságának javulása (Erdész, 2007).

A világ gyümölcs- és zöldségtermelése összesen jelenleg kb. 1 314 millió tonna. A 2. ábra azt mutatja meg, hogy ehhez a jelentősebb területek milyen mértékben járulnak hozzá. Látható, hogy magasan a legtöbbet Ázsia termeli, de második helyen ott van Európa. Európán belül is jelentős mennyiséget képvisel az Európai Unió.

Az Európai Unió 27 tagországának összes zöldségtermelése 70 millió tonna, míg az összes gyümölcstermelése 40 millió tonna 2003-2005 átlagában számolva.

2. ábra: A világ jelentősebb gyümölcs- és zöldség termővidékeinek a termelése (2003-2005 átlag) (millió tonna)

Forrás: CEC, 2007(8)

Figure 2: Fruit- and vegetables-growing in the World (million t)

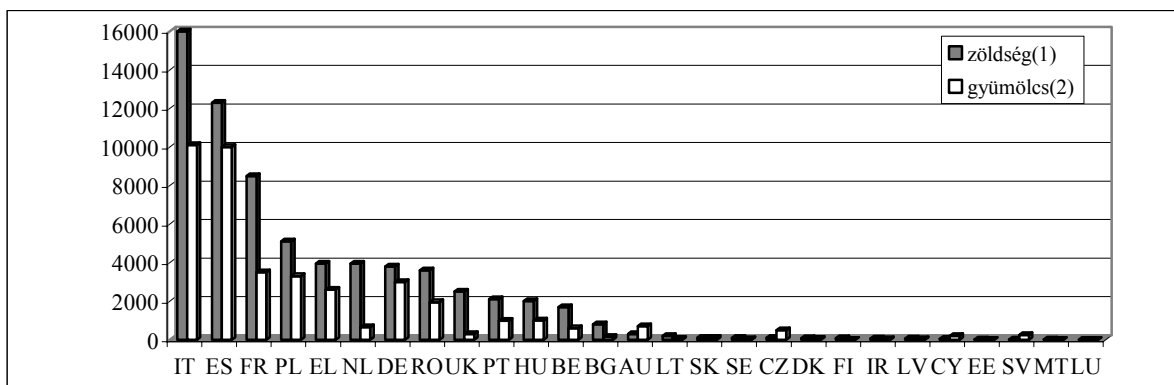
Asia(1), Europe(2), Eu-27(3), Africa(4), North America(5), Latin America and the Caribbean(6), Oceania(7), Source(8)

A gyümölcs- és zöldségágazat az Unió régi 15 tagországában a termelési értékét tekintve a mezőgazdasági szektor legjelentősebb ágazata. Az Európai Unióban belül mind a gyümölcs-, mind a zöldségtermelés területén kiemelkedő 3 ország: Olaszország, Spanyolország és Franciaország (3. ábra). Ez a három ország adja az Unió gyümölcs- és zöldségtermelési értékének 70%-át (Bizottság, 2006).

Az Európai Unió 25 tagállamának 9,7 millió mezőgazdasági üzeméből 1,4 millió termel gyümölcsöt és zöldséget (B. B., 2007). Az ágazat a művelés alatt álló területek 3%-án gazdálkodik, és az Európai Unió mezőgazdasági termelés értékének 17%-át állítja elő. A szektor gazdasági szerepe az elmúlt években, részben a szabályozás terén végrehajtott különböző reformok hatására más termékek piacán végzett árcsökkenéseknek köszönhetően, folyamatosan nőtt. A zöldség- és gyümölcstermelés különösen jelentős Görögországban (részese az agrártermelésből 34,5%), Spanyolországban (32,3%), Portugáliában (30,8%), Olaszországban (25%) és Máltán (24,1%) (Popp et al., 2005).

Az Unió önellátottsága zöldségféléből 115%-os, gyümölcsökből csupán 90% körüli, a hazai zöldség- és gyümölcstermékek legfontosabb felvevő piaca, Németország önellátottsága zöldségféléből 41%-os, míg gyümölcsféléből 13% alatti (Popp et al., 2005). Az EU csatlakozás előtt a mediterrán tagországok azt feltételezték, hogy a csatlakozás után az új tagországok majd konkurensekké válhatnak a zöldség- gyümölcstermelés terén. Olyannyira így gondolták, hogy 2000. novemberében a spanyolországi Valenciában „A mediterrán mezőgazdaság az európai bővítés összefüggéseiben” címmel konferenciát szerveztek (Laczkó, 2007). A rendezvény célja a csatlakozó országok zöldség- gyümölcs termelésének áttekintése volt.

3. ábra: AZ EU-27 zöldség- és gyümölcsstermelése (2003-2005 átlaga) (millió tonna)

Forrás: CEC, 2007(3)

Figure 3: Fruit- and vegetables-growing of EU-27 (million t)
Vegetable(1), Fruit(2), Source(3)

A hazai zöldség- és gyümölcsstermelés jellemzői

Magyarországon a zöldség-gyümölcs ágazat sokoldalú szerepet tölt be a nemzetgazdaságban. Természeti adottságaink és termelési hagyományaink lehetőséget adnak jó minőségű zöldség- és gyümölcsstermesztésére, amely a hazai igényeken kívül a nemzetközi piacokon is sikeresen értékesíthető (Felföldi, 2005). Magyarország éghajlata a zöldség-gyümölcsstermelés szempontjából ideálisnak mondható, kiváló ökológiai adottságokkal rendelkezünk. A zöldség- és a gyümölcsstermesztés Magyarországon több ezer család megélhetését vagy jövedelem-kiegészítését teszi lehetővé, és fontos szerepet játszik a vidéki népesség helybentartásában (Erdész, 2007).

A termőterület nagysága az elmúlt öt év átlagában 205 ezer hektár volt, amelyen közel azonos mértékben részesedett mind a zöldség-, mind a gyümölcságazat. A két ágazat a mezőgazdaságilag hasznosított területből csupán 3,5%-kal részesedik, értékben viszont a mezőgazdasági termelés 10-12%-át adja. Magyarország gyümölcs- és zöldségstermelése nemzetközi összehasonlításban is jelentős. A két ágazat termésmennyisége együtt 2-3,1 millió tonna évente (1. táblázat).

A gyümölcságazat folyó áron számított bruttó termelése 2005-ben 47 milliárd forintot tett ki, a zöldségágazaté 102 milliárd forintot (2. táblázat). Ha a szürke gazdaságban értékesített termékeket is beszámítjuk, akkor a két ágazat termékkibocsátása elérheti a 200-250 milliárd forintot.

1. táblázat

A zöldség- és gyümölcsstermelés alakulása Magyarországon (Me: 1000 tonna)

Megnevezés(1)	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005 évek átlaga(2)
Zöldség(3)	1 540	1 907	1 979	2 085	1 547	1 829
Gyümölcs(4)	1 038	699	724	1 039	732	858
Összesen(5)	2 578	2 606	2 703	3 124	2 062	2 687

Forrás: KSH, 2006(6)

Table 1: The fruit- and vegetables-growing in Hungary
Description(1), 2001-2005 average(2), Vegetable(3), Fruit(4), Total(5), Source(6)

2. táblázat

A zöldség- és gyümölcságazat bruttó termelési értéke folyó áron (Me: milliárd Ft)

Megnevezés(1)	2001	2002	2003	2004	2005
Mezőgazdasági termelés összesen(2)	1 162	1 370	1 369	1 546	1 367
Ebből: Növénytermesztés és kertészet(3)	589	694	768	991	810
Ebből: Gyümölcs(4)	52	34	45	51	47
Zöldség(5)	87	101	112	114	102
Gyümölcs- és zöldségfélék összesen(6)	139	135	157	165	149
Aránya a mezőgazdasági termelésből %(7)	12	10	11	11	11
Aránya a növénytermelésből %(8)	24	19	20	17	18

Forrás: KSH, 2006(9)

Table 2: Value of production in sectors of fruit- and vegetables
Description(1), Farm production(2), From which: Plants-growing and horticulture(3), From which: Fruit-growing(4), Vegetable-growing(5), Summary of fruit- and vegetable-growing(6), The proportion to farm production(7), The proportion to plants-growing(8), Source(9)

A zöldség-gyümölcs szektor viszonylag fontos szerepet játszik a magyar mezőgazdaságban, részesedése kilencvenes években a teljes mezőgazdasági termelésben mintegy 12 százalékos volt (Fertő és Szabó, 2004). Az elmúlt évtizedben a szektor megőrizte komparatív előnyét, csupán 1%-kal esett vissza (Fertő és Hubbard, 2003).

A KSH adatai szerint a két ágazat export árbevétele 751 millió USD volt 2005-ben, ami az összes agrárexport 17%-a (3. táblázat). Az import értéke a 2000. évi 149,2 millió USD-ről 2005-re 462,6 millió USD-ra emelkedett. Ez az összes agrárimport 15,5%-a. Az elmúlt 5 évet vizsgálva az export-import egyenlege mindig pozitív egyenleget mutatott (3. táblázat).

Magyarország részesedése a világ zöldségpiacán csekély, mindössze 1%. Viszont a világ savanyúság-kivitelének a 6%-a Magyarországról ered, az ebből származó, 40 millió dollár körüli bevételünkkel a negyedik helyen álltunk 2002-ben Spanyolország, Mexikó és Hollandia mögött (Popp et al., 2005). Legfontosabb kereskedelmi partnereink Oroszország (elsősorban konzervtermékek) és Németország (elsősorban friss és fagyasztott termékek), valamint Ausztria és Lengyelország.

A hazai gyümölcs-termékek külkereskedelmi mérlege korántsem olyan kedvező, mint a zöldségféléké. Míg az ágazat 1998-ban még 100 millió dollárt meghaladó pozitív egyenleget realizált, mára szinte teljesen az ellenkezőjére fordult a helyzet, 100 millió dollár negatív egyenleggel zárult a 2005-ös év (3. táblázat).

3. táblázat

A zöldség-és gyümölcs-termékek exportja és importja
(Me: millióUSD)

Megnevezés(1)	2000		2005	
	export(2)	import(3)	export(2)	import(3)
Zöldségfélék(4)	123,9	27,9	190,6	107,0
Gyümölcs(5)	69,2	58,9	106,0	218,9
Zöldség- és gyümölcs készítmények(6)	259,7	62,4	444,1	136,7
Összesen(7)	452,8	149,2	750,6	462,6
Aránya a mg-i exportból(8)	20,1	14,7	17,2	15,5

Forrás: KSH, 2006(9)

Table 3: Export and import of fruit- and vegetable products
Description(1), Export(2), Import(3), Vegetable-growing(4), Fruit-growing(5), Vegetable and fruit products(6), Sum total(7), In proportion to exports of agriculture(8), Source(9)

A TERMELŐI ÉRTÉKESÍTŐ SZERVEZETEK

A gyümölcs és zöldség erősen romlandó, termelése pedig igen munkai igényes. Az időjárási változások és a betegség vagy kártevő okozta fertőzések rendszerint a kínálat éles növekedésének vagy visszaesésének, illetve a kereslet csökkenésének formájában jelentkező válságokhoz vezetnek, amelyek alapvető veszélyt jelentenek a termelő

bevételeire. Továbbá a termelés szerkezete jellemzően elaprózódott birtokrendszeren alapul.

A kereskedelmi láncok térhódításaival koncentrálódott a kereslet, és ehhez a kistermelők igen nehezen tudtak csak alkalmazkodni. Az Európai Unió ezért szervezeti átalakításokat eszközölt a koncentrálódó kereslethez igazodó koncentrált kínálat megteremtése érdekében. Az EU a termelő- és értékesítő szervezetek létrehozását ösztönözi azáltal, hogy a kezdeti időszakban jelentős, az árbevétel százalékában meghatározott támogatást kapnak, továbbá az általuk kezdeményezett beruházások nagyobb eséllyel számíthatnak közösségi támogatásra.

A termelői értékesítő szervezetek általános bemutatása

Mik is ezek a termelői értékesítő szervezetek? „A termelői értékesítő szervezetek termelők által, elsősorban termékeik termelésének megszervezése, közös áruvá készítése, tárolása és értékesítése céljából létrehozott szervezetek” (Padisák, 2002). A TÉSZ ugyanis nem jelent önálló jogi formát, ezért az elismerést kérő szervezeteket először valamilyen jogi formában (szövetkezet, Kft., Rt.) be kell jegyeztetni a Cégbíróságnál. Méretük nagy változatosságot mutat mind forgalmuk, mind tagjaik száma oldaláról. Általában jellemző a TÉSZ-ekre a földrajzi és termék szerinti szerveződés, rendszerint egy-egy természetközvet termelői, termékcsoportonként szervezik meg őket.

A TÉSZ-ek által végzett feladatok között is jelentős különbségek lehetnek. A különbségek abból adódnak, hogy a tagok más-más feladatokat ruháznak át az általuk létrehozott szervezetre, továbbá minden feladatot többféleképpen lehet megoldani.

A termelői értékesítő szervezetek lehetséges feladatai lehetnek (Padisák, 2002):

- **Válogatás:** csomagolás: Egyes TÉSZ-eknél a termelők saját válogató-csomagoló gépekkel rendelkeznek, és maguk végzik ezt a feladatot, más helyeken a termelők ömlesztve szállítják központi feldolgozásra az árut.
- **Tárolás:** A megtermelt áru fajtájától függően rendszerint rendelkeznek az áru átmeneti hűtésére (pl. paprika, paradicsom) vagy hosszú távú (pl. alma, körte) tárolására szolgáló közös hűtőtárolóval.
- **Értékesítés:** Több módja ismeretes. Jól ismert a holland típusú aukciós értékesítés. Az utóbbi időben egyre fontosabbá válik az előre megkötött szerződéseken alapuló, a nagykereskedők és a szupermarket-hálózatok felé történő közvetlen értékesítés. Nagybani piacokra ritkábban szállítanak árut, gyakran azokat a minőségi előírásoknak ugyan megfelelő, de gyengébb minőségű termékeket viszik ide, amelyek a szupermarketeknek nem eladhatók. Az előírásoknak nem megfelelő minőségű, illetve a speciálisan erre a célra termelt termékek a feldolgozóiparnak adhatók el, továbbá a TÉSZ

maga is végezhet feldolgozást (pl. savanyúság készítést).

- *Egyéb:* Például a közös anyagbeszerzés (pl. vetőmag, növényvédő szer, műtrágya, stb.), mivel nagy tételek esetén komoly árkedvezményeket tud elérni, a közös gépbeszerzés (nagy értékű, egy termelő által nem kihasználható gépek esetén), palántanevelés, szaktanácsadó szerződése (pl. a növényvédelem esetében).

Tehát a TЭСZ-ek feladatai változatosak lehetnek, és ennek megfelelően a felépítésük és különböző. Annak érdekében, hogy a termelők minél nagyobb arányban alakítsanak ki ilyen szervezeteket, az Európai Unió kidolgozta az elismerési feltételeket, és az eszerint működő szervezeteket anyagi támogatásban részesíti. Csak az elismerési feltételeknek megfelelő szervezeteken keresztül részesülhetnek ebben az EU támogatásban. Az EU kétféle szervezetet különböztet meg: a teljes elismerésben, illetve az előzetes elismerésben részesíthető TЭСZ-eket. A teljes vagy végleges elismerési feltételeket nem részletezem, csak címszavakban: kiterjednek a szervezet feladataira mind a tagok, mind a szervezet fő kötelezettségeire, minimális méret meghatározására. Azok a szervezetek, amelyek újonnan alakultak, illetve még nem feleltek meg minden elismerési feltételnek, előzetes elismerést kérhetnek. A teljes és a végleges elismerés közötti fő különbségek röviden úgy foglalhatók össze, hogy az előzetes elismerést kérő szervezetnek még nem kell rendelkeznie olyan nagy

fokú műszaki felszereltséggel, és nem vonatkozik a tagokra a száz százalékos beszállítási kötelezettség, és nincs szükség termelési és környezetvédelmi szabályok kialakítására. Az előzetes elismeréshez a szervezetnek részletes, ütemezett elismerési tervet kell benyújtani.

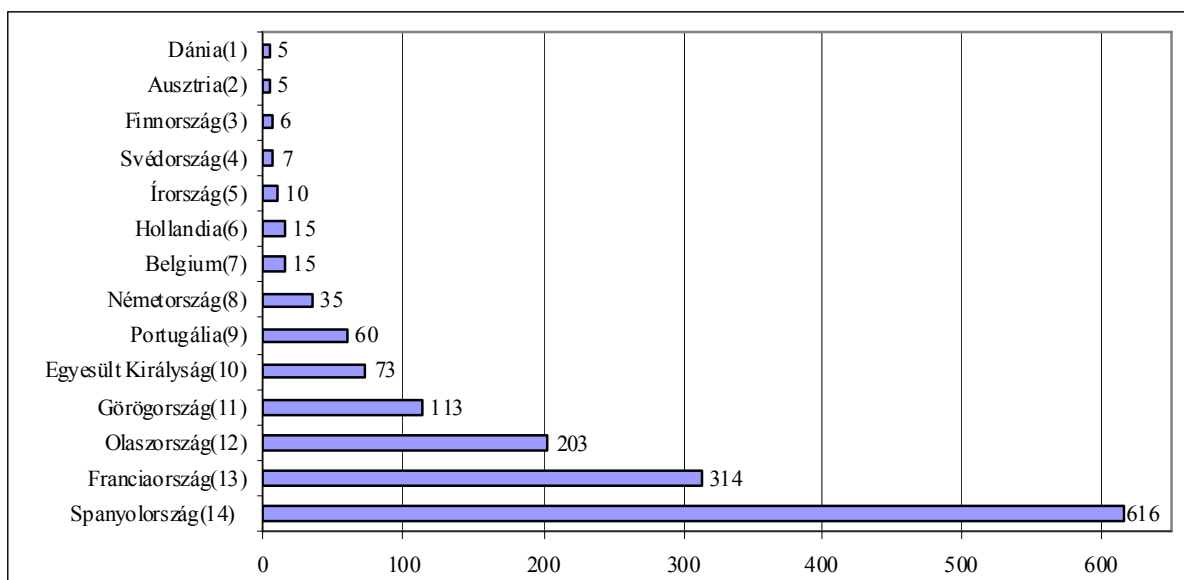
Padisák szerint a TЭСZ-ek sikeres működésének három alapfeltétele van:

- A termelők adott csoportjának fel kell ismernie, hogy a közös értékesítés számukra gazdasági előnyt jelent.
- Ezek a termelők egyetértésben válasszák meg a szervezet szakmailag és gazdaságilag felkészült vezetőségét.
- A megválasztott vezetőknek biztosítsanak széles hatáskört és tartsák be döntéseiket.

TЭСZ-ek az EU-ban

2004-ben 14 tagállamban (Luxemburgban nincs) mintegy 1 500 termelői szervezet létezett (4. ábra). Méretüket és jellegüket tekintve nagy eltérések figyelhetők meg. Néhány termelői szervezet kevesebb, mint tíz tagot, egy olasz, almatermelésre szakosodott termelői szervezet viszont 5 800 tagot számlált. A termelők szervezetbeli tagságának uniós átlaga 40% (B.B., 2007). Ebben a tekintetben jelentős eltérés van az egyes tagállamok között. Hollandia és Belgium a 70% körüli szervezetségi szinttel a legerősebbek, míg Portugáliában (5%) van a legalacsonyabb szervezetségi szint (CEC, 2004).

4. ábra: Termelői értékesítő szövetkezetek az EU 14 országában (Me: darab)

Forrás: Bizottság, 2006(15)

Figure 4: Producers' organizations in EU-14

Denmark(1), Austria(2), Finland(3), Sweden(4), Ireland(5), Netherlands(6), Belgium(7), Germany(8), Portugal(9), United Kingdom(10), Greece(11), Italy(12), France(13), Spain(14), Source(15)

TÉSZ-ek Magyarországon

Magyarországon nem volt hagyománya a termelői értékesítő szervezetek létrehozásának. Az első TÉSZ-ek 1999-ben jelentek meg, és a számuk nagyon lassan növekedett.

A hazai TÉSZ-ek megalakulása akkor kapott nagy lendületet, amikor komoly támogatásokat biztosítottak a 3/2003 FVM rendeletben. A kezdeti nehézségek után 2004. végére több mint 100 TÉSZ volt hazánkban, amelyből 8 a végleges elismerési státuszt is megkapta. Azt vártuk, hogy az EU-csatlakozás majd újabb lendületet hoz, ez azonban elmaradt.

A hazai TÉSZ-ek száma 2006-ra kb. 54-re apadt a megszűnések, felszámolások, egyesülések miatt. A TÉSZ-ek 2004-ben 26,2 milliárd, 2005-ben 23,5 milliárd forint tagi árut forgalmaztak (Erdész, 2007). Az ország területi lefedettsége a TÉSZ-ek által 20-30% (Nagy, 2007).

Az EU szabályozása és támogatási rendszere

Az ágazat helyzetét az EU-csatlakozás jelentős mértékben befolyásolta, így a jövőjét is új megvilágításba helyezte. A piaci verseny erősödése, a kereslet-kínálat összhangjának hiányosságai, az új piaci körülményekhez való alkalmazkodás rengeteg változást eredményezett és eredményezni is fog a jövőben.

A jelenleg hatályos közös piacszervezést (KPSZ) a gyümölcs- és zöldségpiac közös szervezéséről szóló, 1996. október 28-i 2200/96/EK tanácsi rendelet, a feldolgozott gyümölcs- és zöldségtermékek piacának közös szervezéséről szóló, 1996. október 28-i 2201/96/EK tanácsi rendelet és az egyes citrusfélék termelői részére közösségi támogatási rendszer bevezetéséről szóló, 1996. október 28-i 2202/96/EK tanácsi rendelet határozzák meg.

Ezen rendeletek alapján az Európai Unió gyümölcs- és zöldségfélék piacszabályozása nem korlátozza a termelést kvótákkal. Ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy a hazai termelés fejleszthető, és a megtermelt áru korlátozás nélkül forgalomba hozható, ha eleget tesz a minőségi előírásoknak.

Az Európai Unió mintegy 40 zöldség- és gyümölcsfaj esetében tette kötelezővé a minőségi előírások alkalmazását. Kereskedelmi forgalomba csak ezeknek megfelelő minőségű termékek kerülhetnek. Az áru minőségéért mindig az áru birtokosa felelős. A minőségi szabványok felépítése:

1. **Minimumkövetelmények:** Minden fajra általánosan vonatkozó alapkövetelmények. Ennek értelmében az áru legyen: ép, egészséges, tiszta, friss, idegen szagtól és íztől, betegségek nyomaitól, állati kártevőktől és azok kártételétől mentes, stb.
2. **Méretelőírások:** A termék jellegétől függően annak átmérőjére, hosszára, tömegére vonatkoznak. A méret szerinti osztályozás csak

bizonyos fajok Extra és I. osztályú árujára kötelező, más esetben csak lehetséges.

3. **Minőségi- és méretelőírások:** A kötelező előírásoknak meg nem felelő áru megengedhető hányadát adják meg.

4. **Csomagolás, jelölés:** A csomagolóanyagra, a csomagolás módjára és a göngyölegesen kötelező jelleggel feltüntetendő adatokra vonatkozik.

A rendeletek két alapvető célt kívánnak megvalósítani: az egyik a szervezeti átalakítás (TÉSZ-ek támogatása), a másik a jó minőségű áru előállítás. A zöldség- és gyümölcs-termelők csak a termelői értékesítő szervezeteken keresztül juthatnak a piacsabályozási támogatásokhoz (Szabó és Kiss, 2003).

REFORMOK

A gyümölcs- és zöldségpiac közös szervezésének egyszerűsítéséről szóló jelentés közzétételével 2004-ben megindított vita első következtetéseként levonásakor a Bizottság kijelentette, hogy 2006 végén mind a friss, mind a feldolgozott gyümölcs- és zöldségágazatra kiterjedő reformjavaslatot terjeszt elő. Ez jelenleg még kidolgozás és elfogadás alatt áll.

Miért szükséges a reform

A gyümölcs- és zöldségágazatra több oldalról is nagy nyomás nehezedik, amelyek egyrészt a termékek sajátosságaiból, másrészt a piaci folyamatokból adódnak. A gyümölcs és a zöldség természetesen még a többi mezőgazdasági termékhez képest is igen romlandó, és az előre nem látható időjárási körülményekből származó károknak is kiszolgáltatott. A kiskereskedelmi és diszkont áruházláncok meghatározó szerepe egyre nő a piaci árszabásban, ráadásul a harmadik országokból érkező behozatal a versenyt még keményebbé teszi. Mindezt nehezíti, hogy erre az ágazatra továbbra is jellemző a felaprózódott birtokméret.

Ugyanakkor annak ellenére, hogy a gyümölcs és a zöldség igen egészséges termékek, és a fogyasztók többsége az egészséges táplálkozás felé fordul, fogyasztásuk az Európai Unióban stagnál. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) szerint az egészséges étrendben legalább napi 400 gramm gyümölcs és zöldség fogyasztása szükséges. Ezt a szintet alig néhány ország éri csak el.

A reform céljai

A Bizottság a következő elveket szolgáló reformjavaslatot dolgozott ki:

- Az EU versenyképességének és piaci orientációjának javítása a gyümölcs- és zöldségágazatban, vagyis hozzájárulás a belső és a külső piacon egyaránt versenyképes, fenntartható termelés megvalósításához.
- A gyümölcs- és zöldségtermelői jövedelmek válságok okozta ingadozásának csökkentése.
- A gyümölcs- és zöldségfogyasztás növelése az EU-ban.

- A környezet fenntartására és megóvására irányuló ágazati erőfeszítések folytatása.
- Az adminisztratív terhek egyszerűsítése és – amennyiben lehetséges – enyhítése valamennyi érintett számára.

A Bizottságnak „A siker útján? A gyümölcs és zöldségtermelők operatív programjaira nyújtott európai uniós támogatás eredményessége” címet viselő különjelentése (2006. szeptember) azt javasolta, hogy a programok alapcélkitűzéseinek kijelölésével és értékelésével egyidejűleg tegyék hatékonyabbá a termelői szervezetek operatív programjait. A jelentés azt is felvetette, hogy a mezőgazdasági üzemek egységes támogatási rendszerének (SPS) szabályait igazítsák az EU vidékfejlesztési programjának szabályaihoz. A közös piacszerzés 2006-os reformja e javaslatokat és a Bizottság további ajánlásait is figyelembe veszi.

A termelői szervezetek vonzerejének fokozása céljából az új közös piacszerzés rugalmasabb tagsági feltételeket fogalmazott meg, különösen azokat a tagállamokat célba véve, ahol a kínálatot biztosító termelők továbbra is ritkán tömörülnek termelői szervezetekbe. A reformban olyan rendelkezések is helyet kapnak, amelyek fenntarthatóbbá, környezetvédelmi szempontból biztonságosabbá és hatékonyabbá teszik az operatív programokat.

A reform egyedi intézkedések révén többlettámogatást kínál a biotermelőknek. Támogatja a termékek ingyenes szétosztását, például jótékonyági célból, vagy iskolákban új eszközöket ajánl a piaci válságok elleni küzdelemhez. Ezek között a termelői szervezetek által közösen finanszírozott piacról való kivonás, a zöld szüret (éretlen termés betakarítása), a betakarítás elhagyása, a promóció és a kommunikáció, a képzési intézkedések, a betakarítási biztosítás, és a befektetési alapok létrehozására nyújtott pénzügyi támogatás szerepel.

A KAP 2003-as reformja bevezette a mezőgazdasági termelőknek a mezőgazdasági üzemek egységes támogatási rendszerén keresztül nyújtott támogatást, termeléstől való szétválasztását, de ez nem vonatkozott a gyümölcs- és zöldségtermesztőkre.

A reform megszüntetné valamennyi, termékhez kapcsolódó támogatást, beleértve az export-visszatérítéseket és az EU által finanszírozott árukivonásokat is (az ingyenes szétosztás kivételével). Ezen túlmenően a gyümölcs- és zöldségágazatot a mezőgazdasági üzemek egységes támogatási rendszerébe integrálja azáltal, hogy a kifizetésekhez való jogosultságot az egyes gazdálkodási gyakorlatokhoz kapcsolódó környezetvédelmi kötelezettségvállalások teljesítéséhez köti. Ez a lépés a mezőgazdasági költségvetések kiszámíthatóságát fokozza.

2008-tól az előzetes TЭСZ-ek támogatása a duplájára nő majd. Ezzel kívánják ösztönözni a TЭСZ-ek alapítását. Korábban a TЭСZ-ek működési alapjából 20%-ot a környezetvédelemre kellett fordítani, ez az arány 10%-ra fog csökkenni.

A reformtervekkel kapcsolatos vélemények

Uniós hírek szerint a tagországok kedvezően fogadták a reformot, de az összességében pozitív hozzáállás mellett szinte minden felszólaló bírálatokat is megfogalmazott. Például Franciaország egyáltalán nem értett egyet a reformtervvel.

Az Európai Bizottság előterjesztésére az uniós agrárminiszterek tanácskozását követően Gráf József földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter azt nyilatkozta, hogy Magyarország egyetért az európai uniós zöldség- és gyümölcsipiaci reform tervezetének alapirányával, azonban több ponton is módosításokat kér, mivel szerinte számos ponton a javaslat nem szolgálja az új tagállamok felzárkózását és érdekeit. Gráf József kiemelte az ágazathoz kapcsolódó kiadások legnagyobb részét kitevő, feldolgozóipari alapanyag-támogatások megszűnésének felvetését, amelynek alapján ezek az összegek átkerülnének az érintett tagállamok egységes gazdaságalapú támogatási borítékjába, azaz a termeléstől elválasztva kerülnek kifizetésre. Ez azonban a régi állapotokat érintetlenül hagyja olyan értelemben, hogy az igazi haszonélvezők a régi tagországok (különösen Olaszország, Görögország és Spanyolország), ahol ennek a támogatási formának már jól bevezetett hagyományai vannak, hangoztatta a miniszter (Gráf, 2007).

Magyarország a tervek szerint a közösségi keret 0,61 százalékát kapná, miközben a magyar zöldség-gyümölcs ágazat több mint 2 százalékkal részesedik az uniós termelésből. Ez a közvetlen kifizetések terén tapasztalt diszkrimináció után újabb súlyos hátrány az új belépők számára.

Magyarország javaslatot tett a termelői szervezetek erősítésére, azok kiemelt támogatására az elmaradott régiókban, valamint a közösségi források ágazaton belüli átcsoportosítására. A szabályzórendszernek a magyar álláspont szerint lehetőséget kell nyújtania a nemzeti preferenciák érvényesítésére, például a szerkezetváltás segítésére.

JÖVŐBENI LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK A ZÖLDSÉG- ÉS GYÜMÖLCSPIACON

Az Európai Unió agrár- és vidékpolitikája gyökeres átalakulásokon megy keresztül, noha a várható változások bizonytalanok, annyi biztos, hogy tovább erősödik a vidékfejlesztés.

Magyarország adottságait és lehetőségeit, valamint az EU reformjait figyelembe véve az ágazat jövője és átfogó fejlesztése érdekében az alábbi lépéseket célszerű megtenni (Erdész, 2007):

- Az ökológiai adottságainkhoz és a piaci lehetőségekhez igazodó árualap megteremtése jó minőségben, a termelési színvonal, és a termelés hatékonyságának növelése.
- A gyümölcs és zöldség közös piaci szabályozás és intézményrendszer teljes körű működtetése.
- A TЭСZ-ek megerősítése, másod- és harmadszintű társulásaik elősegítése.
- A TЭСZ-ek logisztikai központja infrastrukturális fejlesztése.

- A versenyképes hozamok érdekében az ágazat műszaki, technikai és technológiai fejlesztése, öntözésfejlesztés.
- Az integrált- és környezetbarát programok és biotermesztés széles körű alkalmazása.
- Piacra jutás elősegítése, piaci pozícióknak megtartása.
- Zöldség- és gyümölcsfogyasztást növelő intézkedések.
- Az ültetvények korszerűsítése.
- A minőségvizsgáló, minőségbiztosítási, minőségellenőrzési és márkázási feladatok megvalósítása.

A legfontosabb ágazati feladatok fejlesztési programok keretében valósíthatók meg (Erdész és Radóczné, 2007). Ennek megfelelően jelenleg készül egy ún. TЭСZ nemzeti stratégia, ami remélhetően megoldásul szolgál majd az ágazati problémáira.

KÖVETKEZTETÉSEK

Ha a fenti törekvések megvalósulnak, talán már felvehetjük a versenyt a külföldi versenytársainkkal, akik egyre jobban próbálnak teret nyerni a hazai üzletek pultjain.

A termelők egyedül nem tudnak folyamatosan megfelelő minőségű és mennyiségű árualapot nyújtani a felvásárlóknak. Ezért szükséges, hogy összefogjanak, és termelő- és értékesítő szervezetekbe tömörülve feleljenek a koncentrált kereslet támasztotta kihívásokra egy egységes és koncentrált kínálattal.

A termelői értékesítő szervezetekbe tömörülés nem kötelező, csak egy esély a kistermelőknek az életbemaradásra a mai pénzorientált világban.

IRODALOM

- B.B. (2007): A zöldség-gyümölcs ágazat reformja. Zöldség- és gyümölcs piac, 2007. Január-február, 8.
- Erdész F. (2007): A magyar gyümölcs- és zöldségpiac helyzete és kilátásai. Agrárgazdasági Tanulmányok, 1. 7-15, 77-85, 121-132.
- Erdész F.-Radóczné K. T. (2007): A zöldség-gyümölcs és a szőlő-bor ágazatok hatékonyságának növelése és szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése. Agrárgazdasági Tanulmányok, 14. 2-5.
- Gráf J. (2007): Zöldség-gyümölcs reform. FVM hír 2007.01.30. <http://www.fvm.hu/main.php?folderID=831&ctag=articlelist&iid=1&articleID=10050>
- Felföldi J. (2005): Termelői értékesítő szervezetek (TЭСZ) a zöldség-gyümölcs ágazatban. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest.
- Fertő, I.-Hubbard, L. J. (2003): Revealed Comparative Advantage and Competitiveness in Hungarian Agri-Food Sectors, World Economy, 26. 247-259.
- Fertő I.-Szabó G. G. (2004): Értékesítési csatornák választása a magyar zöldség-gyümölcs szektorban. Közgazdasági Szemle, LI. évf. 2004. január, 77-89.
- Laczkó É. (2007): A magyar mezőgazdaság az EU-csatlakozás körüli években, 2000-2005. Statisztikai Szemle 85. 1. 9-10.
- Nagy F. (2007): A zöldség-, gyümölcs- és bor ágazatunk integrálódási zavarai és tennivalói. Erdei Ferenc IV. Tudományos Konferencia 2007. augusztus 27-28, Kecskemét.
- Padisák G. (2002): A friss zöldség és gyümölcs piacsabályozása az Európai Unióban. Szaktudás Kiadó Rt, ISBN 963 9422 25 8, 2-7.
- Popp J.-Potori N.-Udovecz G. (2005): Főbb mezőgazdasági ágazatok várható kilátásai az EU-csatlakozás után. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 93-96.
- Szabó G. G.-Kiss A. (2003): A termelő értékesítő szervezetek (a TЭСZ-ek) gazdaság jelentősége és szabályozása az Európai Unióban és Magyarországon. Európai Fórum, 3-4. 103-102.
- Bizottság (2006): A siker útján? A gyümölcs- és zöldségtermelők operatív programjaira nyújtott európai uniós támogatás eredményessége a Bizottság válaszaival együtt. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 8. 32-51. http://www.eca.europa.eu/audit_reports/special_reports/docs/2006/rs08_06hu.pdf
- CEC (2004): Commission of The European Communities: Analysis of the common market organisation in fruit and vegetables sector 1120, Brussels, 16-17.
- CEC (2007): Commission of The European Communities: Reform of the common market organisation for fruit and vegetables, Brussels, http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/fruitveg/presentations/pres240107_en.pdf, 2007.08.30.
- KSH (2006): Gyümölcs-, szőlő- és zöldségtermesztés, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- 3/2003 FVM rendelet az agrárgazdasági és vidékfejlesztési célok 2003. évi költségvetési támogatásáról
- 2200/96/EK tanácsi rendelet: A gyümölcs- és zöldségpiac közös szervezéséről
- 2201/96/EK tanácsi rendelet: A feldolgozott gyümölcs- és zöldségtermékek piacának közös szervezéséről
- 2202/96/EK tanácsi rendelet: Az egyes citrusfélék termelői részére közösségi támogatási rendszer bevezetéséről